

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 21.

v Ljubljani, 1. novembra 1878.

Tečaj XVIII.

Zgodovinski obrazci.

Avstrijska ljudstva v starodavnih časih.

Akvileja (Oglej),

perva svetilnica kerščanstva Slovincem.

Uže v 1. stoletji po Kr. je zasijala luč sv. vere na severnih obalih jadranskega morja v sloveči Akvileji. To mesto je bilo tačas močna terdnjava, slavno kupčijsko mesto, od tod so vodile ceste na vse kraje, rimska vojna iz Laškega proti Donavi je tu mimo hodila. Ko je pervak apostolov vstanovil svoj sedež v Rimu, je poslal v Akvilejo svojega učenca sv. Marka. Le-ta vernivši se v Rim, vzame sè sabo slovečega moža, Hermogora po imenu. Sv. Peter ga v škofa posveti in pošlje nazaj v Akvilejo. Luč sv. vere se je uže ob njegovem času po tergovcih, vojaki in drugih razširjala na vse strani. Sv. Hermagora in njegov diakon Fortunat sta sicer za časa cesarja Nerona pod poglavarjem Sebastom sè svojo kervijo pričala o sv. veri; a z njuno smertjo sveta vera ni ugasnila. Akvileja, pri vhodu v lepo Italijo, je veliko prestala o pre-selevanju narodov, kralj Atila, „bič božji“, kakor se je sam imenoval, jo je razdjal. Mesto je potem nekoliko vstalo iz svojih razvalin, in zmirom še nahajamo v tistih žalostnih časih tû patriarhe, ki so verne tolažili, v veri uterjevali; stara nadškofija je pošiljala oznanovavce sv. vere k novim prišlcem na Kranjsko in druge kraje, kakor nam to pesnik Preširen pripoveduje v svoji pesni: „Kerst pri Savici“.

Patriarhi v Akvileji so bili svoje dni tudi deželski gospodje, imeli so veliki del sedanjega Kranjskega pod seboj. A na svetu je vse minljivo. Akvileja je propadala od stoletja do stoletja, kupčija si je najdla

v Benetkah in v Terstu druga pota, kraj je bival čedalje bolj zapuščen. Slava Akvileje pa je otemnela popolnoma, ko je l. 1751 papež Benedikt XIV. patriarhat v Akvileji razdelil v dve nadškofiji v Vidmu na Laškem in v Gorici. — Dan danes je Akvileja terg ob Soči, okolica je nezdrava zaradi bližnjih močarin; od nekdanje slave priča še velika stolna cerkev z visokim zvonikom; a velike razvaline v tem kraju nam pričajo, da na tem svetu nič stalnega ni.

Solnograd,

druga zibel kerščanstva Slovincem.

Ob nastopu šestega stoletja vidimo nove roje Slovencev naseljene po Panoniji, po Noriku v Istriji in Veneciji. Na severo-zahodu so segali po vsi Pustriški dolini (Pusterthal) notri do mesta Indije (Inichen). Za spreobrnjenje paganskih Slovencev si je naj več trudil drugi škofovski sedež, ki je nastal v nemškem Solnogradu. Sv. Rupert, poprej škof v Vormaciji poleg Rena, je pozidal mesto Solnograd na razvalinah stare Juvavije. Prišel je tudi ta sveti mož preko visokih Turov na Korotansko, kjer je bil tačas poglavitni kraj slovenske zemlje, obiskal vojvoda in je tam mnogo ljudi v sveti veri podučil in kerstil. Umerl je na Bavarskem krog l. 718. Njegovi nasledniki na škofovem sedežu so pričeto delo nadaljevali, in pošiljali duhovne in goreče oznanovalce sv. vere v te kraje. Eni teh so imeli tudi škofovo dostojanstvo in čast, kakor sv. Modest, Teodorik, Oton, poslednji škof pa je bil Ožbald; le-ti so prebivali v Gospej sveti. Ker je Oglej tudi pošiljal oznanovavce sv. vere med Slovence, je l. 811 Karol veliki razsodil, da naj bode Drava meja obema škofijama. Sploh se rajta, da je do l. 800 večina ljudstva sveto vero sprejela, ustavljali so se le nekateri velikaši, dokler se tudi ti niso udali kerščanski veri.

Božja previdnost je pa tudi Slovence drugač pripeljala v naročje katoliške cerkve. Obri, silni narod čudskega plemena, je z divjo silo vladal Slovincem. V vojski so Slovence pred sabo pošiljali v boj, v miru jim pa ugrabili, kar so si le-ti s trudom pridelali. — Terdega obrovskega jarma je sicer rešil Slovane kralj Samo, ki je vladal (627—662) mogočno državo. Po njegovi smrti je velika država zopet razpadla v manjše države, in korotanski Slovenci so imeli zopet svoje vojvode. — A Obri so jih jeli zopet hudo stiskati l. 738. Borut, prvi nam po imenu znan vojvoda, se oberne na Odilo, bavarskega vojvoda. Ta pride na pomoč, prežene Obre, a Slovenci so morali spoznati bavarsko verhovno oblast. Borut je poslal sina Gorazda in bratranca Kajtimara (Hetomara) kot talnika na Bavarsko. Ta dva sta po Borutovi smrti širila kerščansko vero po Korotani. Stara paganska stranka se je ustavljala bavarski nadvladi in kerščanstvu, a poslednjič je po hudem

boju zmagalo kerščanstvo, in bavorski knez Tesel je uže okoli l. 772 gospodoval nad korotanskimi Slovenci, a meje so se Korotanu vzlasti na zahod močno skercile, in velik del slovenske zemlje je bil ponemčen. (Dalje prih.)

Matija Vertovec.

4. **Križanske vojske** — poskušnja občinskega zgodopisa za Slovence — so naslednji veči njegov spis, ki ga je priobčil „Letopis slovenskiga društva na Krajnskem“. I. zv. v Ljubljani 1849 v 8° v 5. §. §. str. 22 — 43.

5. **Shodni Ogovori.** Spisal in izustil Matija Vertovec, fajmošter v Št. Vidu nad Ipavo. Na svitlo dani od slovenskiga društva v Ljubljani. 1850. Blaznik. 8°. IV. str. 172. Predgovor se glasi: „V 40 letih svojiga duhovniga pastirstva smo domá in drugej mnogokrat priloznost imeli o velikih shodih pridigovati. Mnogi prijatli so nas že davnej nagovarjali, de bi kej naših ogovorov na svetlo dali; ali zdaj še le, od kar smo „Vinorejo“, „Kmetijsko kemijo“ in neke druge sostavke za „Novice“ pisali, se z jezikoslovjem nekoliko bolj soznanili, smo sklenili v pomnoženje domače pismenosti nektare naših shodnih pridig odbrati, scistiti no v natis zročiti. Prizadevali smo si jih takó zdelati, de bi ne samo prostimu ljudstvu, ampak tudi bolj izobraženim dopadle. Učenc vdano poprosimo spomniti, de je veliko ložej ptuje dela presoditi, ko enake, pa bolji speljati. Nobenimu ni dano več ogovorov takó spisati, de bi vsi vsim enako dopadli. Poznamo gospoda, ki so nam večkrat rekli, de, če najdejo v novokupljenim letnim tečaju 4 pridige po svoji misli, so prav veseli. Mi pa upamo, de zmed naših, ko ravno števila letniga tečaja ne obsežejo, jim bodo tudi 4, ko ne več dopadle. Mladi dohovšini smo hotli z njimi vstreči, kateri je pri mnogoverstnih in večkrat sitnih opravilih zlo težko se še na kaki posebni shod z ogovorom prav pripraviti. Prijatlam domorodniga slovstva smo želeli z njimi vgoditi, ktere slednji enaki sad domovine veseli. Tudi višejim gospodam po mestih in deželi, kateri bi hotli svoje služabnike z zdravim, prijetnim in koristnim branjem obdariti — kakor je zlasti pri Nemcih navadno — jih ponudimo in priporočimo; ravno tako tudi vsim kmetam in rokodelcam, zlasti po samotah — ki ne morejo vselej v cerkev — v domačo službo Božjo, v duhovno rast in v lastno posvečenje. Dobre pridige, z premenovanjem glasú prav in lepo družini brane več zdajo od družiga duhovniga branja, saj so nalaš v izrečenje spisane. Serčno želimo in privošimo, de bi, nam dragi Slovenci, naše pridige v svojo duhovno rast in v pomnoženje Božje časti vedno in dolgo prebirali“. — Pridige te so zložene sploh v bolj djanjskem smislu, sem ter tje v prav živi zgovornosti, nekaj